
BEVEZETŐ

Folyóiratunk idei első két lapszáma a természet és a művészet viszonyát igyekszik tisztázni. A „tisztázás” kifejezés nem arra utal, hogy a téma kimeríthető lenne, hiszen amióta írásos feljegyzések vallanak a kultúráról, vagyis az ember reflektál létezésére, a természet mibenlétét fürkészi. Inkább arra, amit Heidegger a „tisztás” (Lichtung) fogalmán érthetett. Ha ugyanis kulturális jelenségeket tárgyalunk, hozunk szóba, elevenítünk föl, akaratunkon kívül is minduntalan beszélünk a természetről, amely a műalkotások hátterében vagy előterében – erőterében – tűnik fel. A műalkotásokat gyakorta vizsgálják az ökológia, a természeti világba illeszkedésük, illetve a természeti képződményekhez való hasonlatosságuk alapján, de a természet és a kultúra (a természetkultúra) kapcsolatának változásai (a harmóniára törekvés, a harmónia megbomlása, helyreállításának követelése), valamint a phüszisz és a techné, a humánus és a technológia történetileg folyton módosuló relációi is e kutakodás tárgykörébe esnek. Valamennyi megközelítés érdekelte a szerkesztőséget, amikor a felkérőleveleket címezte, jóllehet az utóbbi egyre égetőbb problémákra világít rá. A klímaválság katasztrofista érzülete, az egzisztenciát a posztindusztriális civilizáció tapasztalatai szerint új irányokból firtató antropológia szelíd és radikális eszmefuttatásokat egyaránt életre hív.

Egyesek a teremtésvédelem keresztény hagyományaiban keresnek fogódzót, mások a kultúrkritikai beállítódást színezik zöldre, vagy meghirdetik a humanizmus utáni állapot új emberképét. Olyan filozófiák is teret nyernek, amelyekről nehezen dönthető el, hogy vajon nem inkább támogatják-e azt, amitől óvnak. Timothy Morton vitatott, provokatív egyéniségét és elméletét is olvasóink gondjára bizzuk; ki-ki maga döntsön hasznáról és káráról. Az ökokritika létjogosultsága aligha vonható kétségbe, felvetései egyáltalán nem előzmény nélküliek, hiszen a natura és a cultura egységét hirdető romantika világképe, a XX. századi életmód-, életreform-mozgalmak vagy a krízisfilozófiák technológiakritikája éppúgy közéjük sorolható, mint a kultúrtechnikákról szóló elemzések, a tájlíra vagy a landart formanyelvei, a tájformálás és a tárgyalkotó népművészet, a poszthumanizmus térhódítása, valamint e térhódítás bírálata.

Ezt a számot és a következőt – a két Trianon-összeállítás szerkezetéhez hasonlóan – úgy építjük fel, hogy a témáról minél teljesebb számvetés készüljön, minél több égtáj felé szúrjunk le jelzőkarókat. Gáspár Csaba László filozófiai esszéje arra törekszik, hogy az akarat korlátait tapogassa ki: „a civilizáció az emberi vágyak lehető legtágabb kielégítésén dolgozik, ez manapság a technikában ölt testet, a kultúra viszont az emberi lét határait figyel, azokra figyelmeztet”. Ha „nem akarhatok mindent, amire technikailag képes vagyok”, vajon mi szab határt cselekvéseimnek? Nyilasy Balázs az ökokritikát a különféle irodalomtudományi teóriák között veszi szemügyre Joseph W. Meeker 1974-ben megjelent, mára klasszikusnak számító, *Comedy of Survival* című könyvének középpontba állításával. Meghökkenítő műszó, az ökolingvisztika mozgósítása révén ad rövid áttekintést a nyelvészet környezeti vonatkozásairól Balázs Géza. A tájművészeiről szóló átfogó, intézménytörténeti tanulmányt a szakterületbe való bevezetésnek szánjuk; Fodorné Kató Eszter elsősorban a művészeti irányzatokat és a műhelyeket mutatja be madártávlatból. A nomád nemzedék tárgyalkotó népművészeti munkásságát Cseh Fruzsina foglalja össze. Rozsnyai József alapos adatgyűjtést végezve egy épület, a budapesti Fűvészkert pálmaházának történetén keresztül enged bepillantást, hogyan intézményesíti a növényvilágot a városi társadalom. Wesselényi-Garay Andor nagyszabású tanulmányának második része konkrét példákat hoz a népi építészet kortárs megjelenési formáira. Három tanulmány tér el a tematikától: Tóth Csabáé Leonardo egy festményét ismerteti ikonográfiai szempontból, Csejtei Dezső Beckett istenképét, Máté Zsuzsanna pedig Beethoven irodalmi emlékezetét tárja föl. Fehér Anikó korábban rögzített interjújában Makovecz Imrét kérdezi a népművészeiről, a folklórról, amelyhez köztudottan szoros szálakkal, mély meggyőződéssel kötődött. Sturm László Karátson Gábornak az ökológia iránti érzékenységről tanúskodó esszéit értékeli, ily módon előkészíti a Karátsonról választott klasszikus szöveget.

Falusi Márton